

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА імені В. М. КОРЕЦЬКОГО

Б. В. Острівська

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВА ЛЮДИНИ
НА ЖИТТЯ
В КОНТЕКСТІ БІОЕТИКИ

Монографія

Київ
ЛОГОС
2019

Рецензенти:

Акуленко Віктор Іванович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу міжнародного права і порівняльного правознавства Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України;

Микієвич Михайло Миколайович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка;

Білоцький Сергій Дмитрович – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Островська Б. В. Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики: монографія. Київ: Логос, 2019. 604 с.

ISBN 978-617-7631-47-6

Монографія є першим комплексним дослідженням, присвяченим захисту основоположного права людини на життя в міжнародному праві у контексті біоетики. Висвітлюються міжнародно-правові проблеми, пов'язані з розвитком науково-технічного прогресу в біології та медицині, зокрема із застосуванням інноваційних біомедичних технологій: клонування людини; кріоконсервації клітин, тканин, органів та ембріонів людини; отримання ембріональних стовбурових клітин людини; генетичної діагностики; генної інженерії; штучного переривання вагітності та допоміжних репродуктивних технологій; евтаназії; використання анатомічних матеріалів людини (органів, тканин, клітин і крові) для науково-дослідних цілей, донорства і трансплантації за життя і після смерті людини тощо. Визначено загрози і виклики життю людини у процесі застосування цих технологій.

Досліджено вплив інституційних систем Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та Європейського Союзу на становлення міжнародного біоправа на основі узагальнення та систематизації актів цих міжнародних організацій, а також прецедентної практики Європейського суду з прав людини стосовно права на життя в контексті біоетики. Запропоновано підходи досягнення міжнародного консенсусу для вирішення цих проблем на основі міжнародного права та подальшого запобігання порушенням права людини на життя з урахуванням розвитку інноваційних досягнень у біомедицині.

Висвітлена роль християнських цінностей як визначальних чинників європейської правової культури у захисті життя та гідності людини в світлі розвитку біоетики, а також їх вплив на становлення та розвиток права людини на життя в міжнародному праві.

Монографія є міждисциплінарним дослідженням, розрахованим на науковців різних галузей знань, насамперед юристів, медиків, філософів та інших фахівців, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться захистом життя людини в умовах науково-технічного прогресу.

УДК 341.018; 341.231.14

ISBN 978-617-7631-47-6

© Островська Б. В., 2019

З щирою вдячністю

моїй Сім'

дорогому меценату та Людині з великим серцем –
Володимиру Іллічу Володіну

мудрому наставнику –
доктору юридичних наук, професору,
члену-кореспонденту НАПрН України
Володимиру Наумовичу Денисову

моєму Вчителю
ПАВЛУ ФЕДОРОВИЧУ ШПІРКУ

Зміст

Вступ	8
Розділ 1. Світоглядні й теоретичні основи дослідження міжнародно-правового регулювання права людини на життя в контексті біоетики	19
1.1. Вплив християнських цінностей на розвиток прав людини в міжнародно-правовому контексті біоетики	19
1.2. Інтеграція біоетики в міжнародне право під впливом інноваційних технологій у біомедицині	51
Розділ 2. Становлення та розвиток концепції права на життя в контексті біоетики	78
2.1. Концепція гідності як основа права людини в міжнародному праві	78
2.2. Зміст права на життя в міжнародному праві у контексті біоетики	89
2.3. Роль резолюцій Генеральної Асамблеї ООН у розвитку права людини на життя в контексті біоетики	105
2.3.1. Злочин геноциду в контексті біоетики та міжнародного права	110
2.3.2. Роль ООН у протидії дискримінації за станом здоров'я	116
2.3.3. Біоетичні аспекти міжнародної біобезпеки в контексті сучасних біологічних та хімічних загроз	126

2.4. Вплив діяльності ЮНЕСКО на становлення в міжнародному праві основоположних зasad біоетики	132
2.4.1. Встановлення міжнародних стандартів права людини на життя у сфері біоетики	132
2.4.2. Роль Міжнародного біоетичного комітету ЮНЕСКО у створенні концепції біоетики в міжнародному праві	143
Розділ 3. Визначення біоетичних зasad права на життя в європейському праві	157
3.1. Становлення та розвиток правового регулювання біоетики в Раді Європи	157
3.1.1. Характеристика нормотворчої діяльності Парламентської асамблеї Ради Європи у сфері біоетики	159
3.1.2. Нормотворча діяльність Комітету міністрів Ради Європи у сфері біоетики	191
3.1.3. Нормотворча діяльність Міністерських конференцій у сфері біоетики	217
3.1.4. Діяльність Комітету з біоетики Ради Європи	221
3.1.5. Підготовча діяльність Ради Європи щодо розробки європейської конвенції з біоетики	226
3.2. Розвиток біоетики в Європейському Союзі	245
3.2.1. Співробітництво Ради Європи та Європейського Союзу в розробці та впровадженні спільних освітніх програм з прав людини і біоетики	252
Розділ 4. Роль принципів біоетики у розвитку права людини на життя	257
4.1. Біоетичні принципи як новий напрям захисту прав людини в міжнародному праві	257

4.1.1. Принцип поваги до прав і гідності людини	263
4.1.2. Принцип пріоритету інтересів та благополуччя окремої людини щодо інтересів суспільства або науки	264
4.1.3. Принцип заборони дискримінації	267
4.1.4. Принцип переваги користі над шкодою	269
4.1.5. Принцип особистої автономії та цілісності особи	275
4.2. Значення принципу добровільної інформованої згоди на біомедичні втручання у захисті права на життя	276
4.3. Принцип заборони фінансової вигоди стосовно використання тіла людини та його частин	296
4.3.1. Підхід Організації Об'єднаних Націй до міжнародно-правового регулювання донорства і трансплантації	299
4.3.2. Участь Ради Європи у створенні режиму міжнародно-правового регулювання донорства і трансплантації	308
4.3.3. Вплив Європейського Союзу на правове регулювання донорства і трансплантації	313
Розділ 5. Вплив інноваційних біомедичних технологій на розвиток міжнародного біоправа	321
5.1. Міжнародно-правові аспекти захисту права на життя на пренатальній стадії розвитку людини	321
5.1.1. Поняття людини у міжнародному праві	321
5.1.2. Визнання в міжнародному праві факту зародження життя людини	333
5.2. Захист права на життя в процесі застосування допоміжних репродуктивних технологій	349
5.2.1. Запліднення <i>in vivo</i>	353
5.2.2. Запліднення <i>in vitro</i>	354

5.2.3. Преімплантаційна генетична діагностика та селекція ембріонів	355
5.2.4. Гомологічне запліднення	360
5.2.5. Гетерологічне запліднення та сурогатне материнство	361
5.3. Заборона клонування людини в міжнародному праві	368
5.4. Вплив видозміни генома людини на її гідність і права	390
5.5. Евтаназія та захист права на життя у міжнародному праві	398
Розділ 6. Біоетичні аспекти захисту права на життя Європейським судом з прав людини	415
6.1. Практика Європейського суду щодо захисту ембріона та плоду людини при розгляді питань штучного переривання вагітності	415
6.2. Встановлення порушень права людини на життя при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій	431
6.3. Рішення Європейського суду з прав людини щодо застосування евтаназії	446
6.4. Застосування Конвенції Ов'єдо в процесі прийняття судових рішень щодо права на життя	473
Висновки	481
Додаток	
Пропозиції щодо базових принципів проекту Додаткового протоколу до Конвенції про права людини та біомедицину про захист ембріона та плоду людини	492
Список використаних джерел	496